

Sats på forskning innen økonomisk- og administrative fag!

Sats på forskning innen økonomisk- og administrative fag!

Det vil i fremtiden være et stort behov for flere med økonomisk og administrativ utdanning. I den forbindelse er det viktig at utdanningen tilfredsstiller de høye kravene arbeidslivet stiller. For å få det til, må man i større grad enn i dag fokusere på at flere tar doktorgrad innen disse fagområdene, og at de har deler av yrkeslivet sitt i academia. Løsningen på denne problemstillingen byr på noen utfordringer; man må gjøre det enda mer attraktivt å ta doktorgrad og det må virke stimulerende å drive med forskning innen feltet. Dette notatet vil i det følgende se på samfunnsnyttene av å satse på forskning innen økonomisk og administrative fag, og se på noen utfordringer som bør bekjempes for å få flere til å velge et yrkesliv innen academia etter endte studier.

Trenger økonomisk-administrativ forskning

Econa er en interesseforening for personer med høyere utdanning innen økonomiske- og administrative fag. Vi har nærmere 18 000 medlemmer, hvorav nesten 70 % befinner seg i privat sektor. Vi representerer også et fagfelt det forskes lite på. Denne trenden bør snus, da vi ser at høy etterspørsel etter denne kompetansen, kombinert med lite forskning på feltet, kan bidra til en degradering i kvaliteten på undervisningstilbudet. For en yrkesgruppe som i fremtiden vil være svært attraktiv er det av stor samfunnsnytte at det blir satsset på mer forskning innen fagfeltet.

Økonomiske og administrative fag har en demografisk utfordring med mange eldre faglærere som går av med pensjon de neste ti år. I samme periode øker arbeidslivets behov for personer med slik utdannelse. Fagområdene trenger derfor en radikal prioritering for at ikke ringvirkningene skal bli irreversible.

Utdanning lønner seg

Norge bruker mer ressurser på utdanning enn mange andre land i verden, og det er bred politisk enighet om å prioritere utdanning. Utdanning ses på som en investering, en utgift man regner både studentene og samfunnet får igjen for i arbeidslivet. For studentene er investeringen en periode med lave inntekter, mot høyere inntekter i arbeidslivet. For samfunnet er regnestykket litt mer komplisert, men det er vurdert dithen at høyere utdanning er positivt for samfunnet i form av høyere skattebidrag og kunnskap som driver blant annet næringsutvikling, innovasjon og forskning (Barth 2005, 168-169).

Etterspørselen etter høyere utdanning har økt de siste årene, og det er derfor viktig at man klarer å svare med et tilfredsstillende tilbud. SSB (Bjørnstad, et al. 2008) og Kunnskapsdepartementet (Øhrn, et al. 2010) ga i henholdsvis 2008 og 2010 ut to rapporter som ser på tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft etter utdanning frem mot 2020 og 2025.

Begge rapportene peker på at det vil bli et økende behov for personer med høyere utdanning (mastergrad) innen økonomiske- og administrative fag. NAV sin bedriftsundersøkelse høsten 2011 estimerte at det ved utgangen av 2011 var en mangel på 350 sosial- og siviløkonomer blant de spurte bedriftene (Jacobsen og Sørbø 2011, 23). Med andre ord er det et stort behov, og behovet er sterkt økende, for økonomer med høyere utdanning i det norske arbeidsmarkedet.

Lederidéer

Kunnskapsdepartementet har et mål om at norske utdanningsinstitusjoner skal være attraktive samarbeidspartnere og likeverdige konkurrenter (Kunnskapsdepartementet 2012). For å få det til er vi avhengig av høy forskningsgrad innen relevante emner. Econa vil i denne sammenheng fremheve betydningen av å satse på forskning innen økonomiske- og administrative emner. Dette er et fagfelt som i dag er underfinansiert (Bragelien 2011, 1), og tatt i betraktning den økte etterspørselen etter kompetansen til høyt utdannede økonomer i fremtiden, kan dette fort bli et fagfelt hvor Norge ikke klarer å levere, verken på kvalitet eller kvantitet.

I rapporten Fremtidens arbeidsliv (inFuture 2009) pekes det på at teknologi og innovasjonstakten vil øke markant frem mot 2020. Dette krever at Norge har dyktige økonomer som kan omsette de gode ideene til produkter for markedet. For å få til dette er det behov for økt satsing på forskning innen økonomiske- og administrative fag, fordi denne faggruppen i større grad enn mange andre kan bidra til gode løsninger på blant annet nye forretningsmodeller, markedsføringstiltak og god ledelse.

En høyere utdanning innen økonomiske- og administrative fag har i de senere årene vist seg å være en god lederutdannelse (Amdam og Ragnhild 3/2010), og det er ingen grunn til å tro at nevnte utdanning vil bli mindre viktig i fremtiden, hvor teknologien i større grad vil stå i førerretet, og hvor kravene til god ledelse endres i takt med dette.

Flere doktorgrader = økt kvalitet

SSB ga i 2000 ut en rapport som så på betydningen av høyere utdanning for vekst, hvor de konkluderte med at økonomisk vekst er drevet av tre faktorer, 1) vekst i kapitalutstyr, 2) vekst i arbeidsstyrken og kunnskapskapitalen, og 3) teknisk eller teknologisk fremgang (Hægeland og Møen 2000). De to siste punktene fordrer at det satses på utdanning, og at man ser på utdanning i et helhetlig perspektiv, fra lavere nivå til doktogradsnivå.

Skal man opprettholde og øke kvaliteten på utdanningen er det nødvendig med satsing på forskning innen økonomi og administrasjon. Flere doktogradsstudenter er et godt tiltak for å øke kvaliteten på utdanningen, og for mer forskning.

Dette øker også rekrutteringsgrunnlaget for de ansettelser som må gjøres neste ti år som følge av pensjonerings. Det bør åpnes for mer fleksibilitet i rekrutteringen av doktorgradsstudenter. Vår lønnsstatistikk målt opp mot lønnen til doktorgradsstipendiater viser en stor forskjell.

Rekrutteringen bør skje blant de beste, og de beste kan forvente å tjene mest. Differansen bør reduseres snarlig. Allerede i dag ser vi at knappheten på disse kandidatene gir seg utslag i høy startlønn og rask lønnsvekst. Dette bidrar til at få kandidater starter på en doktorgrad, og av denne gruppen er det enda færre som forblir i academia etter disputas.

Lønnspåvirkningen

De siste tretti årene har studentmassen nær tredoblet seg, mens antallet med doktorgrader er omtrent ti ganger flere per år nå. Bildet bak dette er mer komplisert enn antall doktorgrader versus antall studenter. Mange momenter spiller inn. Kravet til kvalitet øker blant studenter og framtidige arbeidsgivere, dette bør vises igjen hos dem som underviser og veileder. Vi vet også at nær halvparten av doktorgradsstudentene er av utenlandsk opprinnelse. Det kan ikke forventes at store deler av utenlandske doktorgradsstudenter blir i Norge over lengre tid. Vi har dessverre ikke oversikt over hvor mange av doktorgradsstudentene som forblir i academia. En antakelse er at flere tar doktorgrad uten å ta sikte på en akademisk karriere. Dette er bare noen faktorer som bør vektlegges i de nært forestående rekrutteringsprosesser til utdanningsinstitusjonene.

Lønnsforskjellen mellom doktorgrad og annet arbeid er stor¹. University World pekte i 2010 på at hele 25 prosent av alle doktorgradsdisputanter i Norge i 2008 var utlendinger (University World News 2010). Ser man på doktorgradsstudentene og deres bakgrunn, var fordelingen femti-femti nordmenn og utlendinger. Statistikk fra samme artikkel peker på at kun 44 prosent av utlendinger som tar en doktorgrad, bosetter seg i Norge permanent. Med tanke på at de på mange områder utgjør halvparten av doktorgradsstudentene i Norge, er det bekymringsverdig at man mister halvparten av denne kompetansen etter endt disputas.

Det er bekymringsverdig om Norge gjør seg for avhengig av utenlandsk forskningskompetanse, særlig når vi ikke får nyttiggjort oss denne kompetansen gjennom videre forskning og forelesning. Noe av dette kan forklares ved lønnsforskjeller. Vårt nasjonale system må være tilstrekkelig fleksibelt, slik at enkelte fagmiljøer kan møte sine utfordringer på en adekvat måte. Dette gjelder spesielt yrkesgrupper med høyere utdanning innen økonomiske- og administrative fag, hvor lønningene er høye og lønnsstigningen bratt. Det bør arbeides for at lønnsgapet mellom doktorgradsstudenter i større grad følger lønnsstigen til ferdigutdannede kandidater i offentlig og privat sektor.

Større grad av individuell lønnssetting kan være en løsning på å få ned lønnsforskjellene. 75 prosent av våre medlemmer arbeider i privat sektor og har i stor grad individuell lønnssetting. Store deler av rekrutteringsgrunnlaget er i et marked hvor utdanningsinstitusjonene i praksis er utsatt for ufordelaktig konkurransevridding. En viktig grunn til dette er at Forskningsrådets rundsumbevilgning for doktorgradsstipender er både normgivende og gir en reell økonomisk skranke for fleksible løsninger (Norges Forskningsråd 2012).

Videre er det i et komparativt perspektiv ekstreme økonomiske utslag for norske versus utenlandske doktorgradsstudenter. Slik systemet er i dag er insitamentene for utlendinger betydelig sterkere enn for norske studenter. Økte lønninger og presisering av institusjonenes mulighet for å gjøre strategiske valg i utvelgelsesprosessen med hensyn på framtidig rekruttering, er to tiltak som kan møte problemstillingen «Hvordan vårt nasjonale system og våre virkemidler bør innrettes for å møte den stadig sterkere internasjonaliseringen av forskning og høyere utdanning».

En generell opptrapping vil bidra til mye ny og samfunnsnyttig forskning. Punktene departementet ønsker innspill på er i seg selv svært gode argumenter for mer forskning på det økonomisk- administrative felt.

¹Econa medlemmer utdannet i 2008 hadde i 2011 en gjennomsnittlig grunnlønn på 505 000. Øvre kvartal lå på 540 000. BI sin siste utlysning har en lønn på 365 000 i året. NFRs rundsumbevilgninger er i stor grad en viktig beskrankning for lønnsnivået. Statens satser åpner for økt bruk, men dette er i realiteten lite brukt på grunn av manglende økonomiske muligheter.

Litteratur:

NIFU:

[http://www.foustatistikkbanken.no/nifu/index.jsp?study=http%3A%2F%2Ffoustat.nifu.no%3A80%2Fobj%2FStudy%2FDrgrader-fagomr-kj&cube=http%3A%2F%2Ffoustat.nifu.no%3A80%2Fobj%2Ffoustat.nifu.no%3A80%2Fobj%2Ffoustat.nifu.no%3A80%2Fobj%2Fcube%2FDrgrader-fagomr-kj_C1&mode=cube&v=2&top=yes&language=no](http://www.foustatistikkbanken.no/nifu/index.jsp?study=http%3A%2F%2Ffoustat.nifu.no%3A80%2Fobj%2FStudy%2FDrgrader-fagomr-kj&cube=http%3A%2F%2Ffoustat.nifu.no%3A80%2Fobj%2Ffoustat.nifu.no%3A80%2Fobj%2Ffoustat.nifu.no%3A80%2Fobj%2Ffoustat.nifu.no%3A80%2Fobj%2Fcube%2FDrgrader-fagomr-kj_C1&mode=cube&v=2&top=yes&language=no)

NIFU, Doktorgrader i tall:

<http://www.nifu.no/Norway/Documents/STATISTIKK/DOKTORGRADER/Doktorgrader%20i%20tall/Sept2011.pdf>

NIFU, Utlendinger i norsk forskning:

<http://www.nifu.no/Norway/Publications/2011/Rapport%2030-2011.pdf>

SSB: Studenter i høyere utdanning, etter fagfelt

http://www.ssb.no/emner/04/90/nos_ind_utd/nos_d351/tab/5.3.html <http://www.ssb.no/aarbok/tab/tab-173.html>

Bibliografi

Amdam, Rolv Petter, og Kvalshaugen Ragnhild. «Utdanning av norske næringslivstopper: kontinuitet eller brudd?» *Magma*, 3/2010.

Barth, Erling. *Den samfunnsmessige avkastning av utdanning*. ISF, 2005.

Bjørnstad, Roger, Dennis Fredriksen, Marit L Gjelsvik, og Nils Martin Stølen. *Tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft etter utdanning, 2986-2025*. Oslo: SSB, 2008.

Bragelien, Iver. *Nytt forskningsprogram i bedriftsøkonomi*. Notat, Oslo: NRØA, 2011.

Hægeland, Torbjørn, og Jarle Møen. *Betydningen av høyere utdanning og akademisk forskning for økonomisk vekst*. Oslo: SSB, 2000.

inFuture. *Fremtidens arbeidsliv*. HSH (Virke), 2009.

Jacobsen, Karl, og Johannes Sørbø. *NAV's bedriftsundersøkelse høsten 2011*. Oslo: NAV, 2011.

Kunnskapsdepartementet. *Høyere utdanning*. 2012. http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/tema/hoyere_utdanning.html?id=1415 (funnet 3 12, 2012).

Norges Forskningsråd. *Personal- og indirekte kostnader, stipendsatser*. 24 2 2012. http://www.forskningsradet.no/no/Personalkostnader_og_stipendsatser/1183468209187 (funnet 03 19, 2012).

Reve, Torger, og Amir Sasson. *Et kunnskapsbasert Norge*. Oslo: Universitetsforlaget, 2012.

University World News. «NORWAY: Foreign Postgraduates a must.» *University World News*, 2010.

University World News. «SWEDEN: Aiming for 5,000 foreign phDs.» *University World News*, 2010.

Øhrn, Karl Georg, Lars Nedrum, Charlotte Rustad, og Torkel Nybakk Kvaal. *Tilbud og etterspørsel etter høyere utdannet arbeidskraft fram mot 2020*. Oslo: Kunnskapsdepartementet, 2010.
